

CREDINȚE LEGATE DE ZILELE SĂPTĂMÂNII ÎN COMUNITĂȚILE DIN SĂLAJ: ALTERNANȚA FASTULUI CU NEFASTUL

Olimpia MUREȘAN

Keywords: *days of the week, auspicious day, inauspicious day, Marțolea, time*

Abstract: Our study is based on direct research on the field, recent research (2012-2014) in several villages of Salaj (Motiș, Nadiș, Surduc, Cutiș ...), most of them of Someșul Valley and a few more isolated villages, research focused on the structuring of weekly time, on beliefs linked to certain beings who were considered symbols for each day of the week (some demonic as Marțolea was considered) and beliefs related to certain times of day.

The people of the village communities studied by us, through the power of time management which they obey wisely, understand the difference between order and chaos, they assume the „keeping” of certain days or accept bans for superior valuing of moral courts.

Each day of the week carries a special meaning and spirituality. The man was always in a continuous communication with God and respect and thankfulness for what they received was always fulfilled through a prayer at the beginning of the work, at the start of each day of the week.

The time passing of a week is not uniform, with an alternation of the good with the nefarious at this temporal level also. This alternation is circumscribed to a popular mythology regarding the qualities of weekdays, especially of evenings and nights.

*
* *

Viața spirituală a satului este dominată de manifestări religioase și magice, care la rândul lor stau sub influența timpului, fără de care nu au nici un sens. În religie sau în magie timpul are o mare însemnătate, ia parte la mersul actelor. În săvârșirea lor distingem un timp fast sau nefast.

În mentalitatea tradițională există zile faste și nefaste, momente ale zilei mai bune sau mai rele. Ele se datorează relației cu sacrul care nu se poate face oricum și oricând pentru că în cultura tradițională nimic nu este întâmplător.

Munca ține de cotidian, iar sărbătoarea este a sacrului, însă omul tradițional a reușit să le combine și să acorde respectul cuvenit și uneia și celeilalte. La Motiș, în județul Sălaj o informatoare ne spune spre exemplu că duminica este considerată Ziua Domnului, nu se lucrează, nu se merge pe câmp, dar „*să lucră în casă, în gospodărie. Lucru ce trebe făcut trebe să-l faci, chiar dacă e ziua de Paști, dai la animale... . Noi știm din bătrâni că lucru înseamnă „a rugăciunii sfinte”, o femeie nu-i voie să nu lucreze că-i duminică, dacă bărbatu mere la biserică și i-o căzut on nasture di pă chemese, să-l cosă, să margă așe cum trebe*”¹.

Oamenii comunităților sătești care, prin puterea de organizare a timpului căruia i se supun cu înțelepciune, înțeleg deosebirea dintre ordine și haos, își asumă „ținerea” unor zile sau acceptă interdicții pentru valorizarea superioară a instanțelor morale.

¹ Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

Pe lângă sărbătorile mari de peste an care sunt ținute cu sfințenie de oamenii de la sate și celelalte sărbători din calendar, mai existau în trecut anumite zile sau anumite momente din zi pe care sătenii din Motiș le respectau cu sfințenie. În primul rând erau „cele 12 vineri mari de peste an” când: „nu se coase, nu se țese, nu se toarce”, iar pe lângă acestea erau câteva zile în care se făceau doar anumite lucruri:

La Rusăliuță „asta-i o miercuri la amiază între Paști și Rusalii. Atunci să strungăle urechile la fete, atunci să pune bumbi în urechi. Erau femei în sat care știe să pună bumbi în urechi, cu on ac, indre i să spune, să pune câteva fire de păr și să strungăle urechea, asta să făce în zâua aia²”.

Lupariță „asta-i înainte de Postu Mare, cu o săptămână, în luna ceie, așe i să zâce atunci nu să mânâncă de dulce și nu să prinde în jug. Lunea lupilor- atunci, dacă te duci în pădure ori ți să stracă caru, ori îți cade on lemn pă tine. Și, mai zâce femeile că dacă ți să face o bubă, bubă care începe în zâua de Lupariță nu are leac. Îi zî mânioasă, nu să lucră și îi în primile zâle din Postu Mare³”.

Marțea dintre tunuri „îi prima marță din post, atunci nu să taie lemne, nu să bomtănește, nu să bate cu ciocanu, cine lucră de astea atunci îl pote tuna, trăzni pă câmp la vară, fârcitura sau casa sau crucile de grâu⁴”.

Miercurea strâmbă „asta-i miercurea de la mijlocu postului, când nu să țese, să zâce: ȋc nainte, ȋc napoi, șasăzăci de lățunoi⁵”.

Cele șapte joi, între Paște și Rusalii sunt considerate în marea majoritate a satelor din Sălaj „joi mai însemnate”.

O altă zi importantă ținută cu sfințenie era ziua de **Ignat**, zi în care sătenii își tăiau porcii, pe 20 decembrie. Fiind o zi de mare încărcătură religioasă, Ignatul se ține în marea majoritate a satelor sălăjene fără abateri de la ritualul acceptat de comunitate. Există o multitudine de obiceiuri și tradiții care se țineau de Ignat, această zi a sacrificiului ca finalitate magică. O parte din untura porcului era folosită la „vindecarea” unor boli.

Însă erau și anumite lucruri care erau strict interzise să le faci în anumite zile:

Probajea „îi zîua de Schimbare la Față, când nu-i voie să intri în grădină să probăzască tăte, tăte să ofilesc dacă intri în grădină în ziua respectivă⁶”.

În ziua de **Tăierea capului Sfântu Ioan** „nu să taie cu cuțitul pâinea, să rupe⁷”.

„Când îi **Ișdote**, în 1 martie, nu să lucra pă câmp, să mere numa la curățat de pășune, trăbuie curățată pășunea de stini⁸”.

„Când îs **40 de Sfinți**, în 9 martie, nu să lucra la câmp, numa pân ocol⁹”.

„De **Sfânta Paraschiva** nu să samână grâu¹⁰”.

„De **Ilie, Pălie și Foca** nu să lucră pă câmp că tună și pățăști primejdii¹¹”.

Erau însă și lucruri care se făceau doar în anumite zile din an:

„În **Joia Mare** să samână busuiocu și să culeje în **Zâua Crucii**¹²”.

„De **Sfântu Gheorge**, pă 23 aprilie să pun castraveții¹³”.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

⁷ Ibidem.

⁸ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

⁹ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

¹⁰ Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

¹¹ Inf. Boboș Aurelia, loc. Cutiș, jud. Sălaj.

¹² Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

¹³ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

„Calendarul de ceapă se face în noptea de Anul Nou, până-n ora 12, să desfac foi de ceapă și să pune în fiecare on ptic de sare, până în ora 12 să hie pus afară, la rece și să țâne până dimineața. Așe știi cum a hi vremea în fiecare lună”¹⁴.

„Lunea, înainte de postu Paștelui să țâne pântu iosag, să făce prescură și merem la biserica, atunci țânem post, ne spovedem și să zăceu cu popa rugăciuni pântu iosag”¹⁵.

Zilele Babelor sunt când faste, când nefaste, după cum le socotește omul și în funcție de cum sunt aceste zile: ploioase, friguroase sau călduroase tot așa îi va merge în anul respectiv: „În 1 martie să aleje baba, din ce zî iești născută, api cum a fi în zîua aceie, așe ț-a fi tăt anu”¹⁶.

În alte sate din Sălaj însă zilele babelor sunt considerate zilele din prima săptămână din Postul Paștelui: „La noi, la Cutiș, săptămâna întâie în Postu Paștelui, ale is zălile Babilor”¹⁷.

Scurgerea timpului unei săptămâni nu este uniformă, existând o alternanță a fastului cu nefastul și la acest nivel temporal. Această alternanță este circumscrisă unei mitologii populare privind calităților zilelor săptămânii, în special a serilor și a nopților. Astfel, în unele nopți sunt interzise unele ocupații casnice (în special cele executate de femei) în timp ce în alte nopți sunt considerate propice pentru asemenea practici¹⁸.

În calendarul superstițiilor băbești se menționează zilele faste și nefaste cu superstițiile și credințele referitoare la ele. Prezintă structurarea timpului săptămânal: marțea, sâmbăta și uneori joi seara sunt considerate momente temporale cu calități aparte față de restul timpului săptămânii. În aceste nopți (de la miezul nopții până la cântatul cocoșului) universul cultural sătesc este bântuit de o seie de ființe mitologice: strigoi, Marțolea, care au o acțiune nefastă, putând provoca nenorociri celui care nu respectă anumite interdicții. Numele **Marțolea** denotă caracterul ei nefast pentru că e dedicată unei divinități răufăcătoare. Marțolea apare drept o personificare a acestei zile nefaste, tabuizată pentru efectuarea unor munci casnice dar și „ca o întrupare mitică a sufletului strămoșilor, având funcții de control asupra comportamentului celor vii”¹⁹. Marțolea cred că era personajul cel mai recunoscut și mai de temut în trecut în toate satele sălăjene. Nu este bătrână care să nu fi auzit de Marțolea sau să fi avut de suferit din cauza sa. De aceea marți seara „nu să torce, nu să țese sau spăla haine că să zăce că vine Marțolea”²⁰.

Marțolea apare de cele mai multe ori întruchipând o bătrână urâtă, cu putere diavolească sau femeie-strigoi care se poate metamorfoza în tot felul de dihanii hidoase: „Marți sara nu lucram aproape nimic. N-am crezut, da de două ori am pățat. Așe m-am disat de rău, domne feri. Nici nu-i tare de mult, am și uitat că-i marți sara, nu știu ce tăt am făcut. Am avut on spor la lucru, și...când o fost noptea, domne feri, nu știu ce-am văzut, că nu vă pot spune, da o fost tare groznic lucru și așe m-am spăriet de rău...Și-am mai pățat o dată, m-am spăriet. După ce m-am măritat, n-am putut țâne tăte marți sara că am avut prunci mulți și mult de lucru și tăt așe mi s-o arătat noptea în vis...”²¹.

În cele mai multe cazuri, Marțolea nu se arată, dar pedeapsa pentru femeile care lucrează în această zi este mare, femeile care sunt surprinse de Marțolea lucrând sunt pedepsite crunt: „Io mi-am suvedit o dată niște coște, nu mi-o ieșit, le-am strâcat și m-o apucat sara. M-am arăduit să țăs, să văd cum ies și o fost târzău când m-am pus să mă culc. După ce m-am culcat, vă spui cinsti, am sâmtât că vine cineva și tăt așe m-o bătut. Pă când o fost să mă scol dimineața, nu

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Inf. Boboș Aurelia, loc. Cutiș, jud. Sălaj.

¹⁶ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

¹⁷ Inf. Pantea Maria, loc. Cutiș, jud. Sălaj.

¹⁸ Gheorghe Șișeșteanu, *Forme tradiționale de viață țărănească*, Ed. Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației populare Sălaj, f. a., p. 112.

¹⁹ Ivan Evseev, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1997, p. 256.

²⁰ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

²¹ Inf. Vele Florica, loc. Biușa, jud. Sălaj.

*m-am putut scula. Nici nu mai lucru de atunci marți sara, io mă tem. Nu să arată la tăta lumea, alta pote lucra, da alta nu pote. Altele o rămas paralizate că le-o bătut pă câte o mână*²². Înțelepciunea populară a scornit totuși câteva tertipuri de a o înșela, pentru ca gospodinele să-și poată termina lucrul. Pentru a opri pătrunderea ei în casă, femeile își întorceau oalele cu fundul în sus iar mâța trebuia ținută în casă.

În unele locuri exista credința că *Marți-sara* pica doar o dată într-un an și nu se știa când, de aceea țineau femeile marți seara: „*Nu să lucră marț sara, să zâce că păstă an ieste Marțole, da, aceie nu să știe când îi, de aceie tân femeile marț sara*”²³.

Erau însă mulți care nu credeau în existența acestui personaj demonic: „*Marți sara umbla până mai hăpt, amu nu mai umblă, numa la astea la care credeu vine*”²⁴.

Alții se amuzau pe seama ei, sperându-i pe cei care credeau în el: „*Am avut doi vecini: Petru și Ana. Nu o avut prunci și o trăbuit să dapine, să facă ghem di pă depănătore. No vrut femeia să facă că o fost marți sara. Omu, nervos, o luat la bătaie. Vecinu lor era pogan mare, l-o auzât cum o bate. În sara ceie i-o lăsat. În ceie marți sară s-o îmbrăcat să nu-l cunoscă și o mărș la iei la jam și i-o strâgat afară. Când o ieșit o zăs cătă iel că di ce și-o bătut femeia? Io-s Marți Sara și nu-i slobod să lucre. Îl ie pă bărbatu muierii susuoară, că era mnic și să duce cu iel până la vale, după sat. Femeia, tăt după iei: „Sfântucă Marți sara, sfântuca, dămni-l înapoi, că numa pă aiesta-l am.” Să duce până la vale și-l trânteste în apă. S-o băgat muieria după iel și l-o dus acasă. Iesta....s-o înfundat de răs, s-o dus acsă și le-o spus la tăț ce-o făcut cu Petru și Ana. Nu-i nimnica de alea, uaminii între iei o făcut*”²⁵.

Au fost întâlnite și cazuri în care unii au profitat de naivitatea și slăbiciunea celor care credeau cu tărie în acest personaj și puterea de a face rău a acestuia și i-au speriat atât de tare că au murit de spaimă: „*O fost o femeie aicea și o hier jirebdii și o apucat noptea cu ultima căldare și n-o mai vrut s-o țape. Și o zăs cătă badea Iuân: nu vii să-mi țapi căldarea asta pă jirebde, că-i ultima. O apucat de-o sfințât sorile. Io n-o mai țap că vine Marț sara. El, o mărș acasă, s-o pus lângă meheiu de lucru, o avut o ferăstruică și o lompă. Sara, o vinit niște bolunzi care l-o auzât și i-o suflat lompă. Și o zăs: hai afară Ioane că amu te-oi duce. Și o crăpat inima-n iel de spaimă și-o murit*”²⁶.

În categoria zilelor nefaste: marți seara, joi seara și sâmbătă seara sunt considerate de femeile bătrâne „zile mânioase”, în aceste zile putându-se arunca vrăji.

În acest context al zilelor faste sau nefaste, erau și oameni la țară care credeau că ziua în care se naște un copil este definitorie pentru destin, dacă va avea o viață bună sau nu: „*Aicea în sat o fost on om care când năște o femeie cite în stele, când o născut Amelica fata, bătrânu în minutu ala o ieșit afară și s-o uitat la cer și o vinit în casă și o zis: fata asta a ave noroc, da n-a țane. Și așe o și fost, o fost fată săracă și s-o măritat la uamini gazde, o avut prunci mulți, da când l-o născut pă ultimul o murit și o rămas pruncii de ie*”²⁷.

Existau deosebiri calitative între timpul diurn, lipsit de calități magice și timpul nocturn, un timp al potențialităților magice, când marea majoritate a ritualurilor magice aveau loc după miezul nopții.

Lunea, miercurea și vinerea sunt momente temporale inerte, aceste zile fiind considerate „ferite” de acțiunea ființelor supranaturale. Asta și pentru faptul că aceste zile din săptămână erau considerate „zile de post”, zile în care se ținea post și se ziceau multe rugăciuni. Nu întâmplător au fost „alese” aceste trei zile. Știm că pentru creștini cifra trei reprezintă perfecțiunea

²² Inf. Ienciu Veronica, loc. Giurtelecu-Hododului, jud. Sălaj.

²³ Inf. Rogoz Maria, loc. Giurtelecu-Hododului, jud. Sălaj.

²⁴ Inf. Voie Victor, loc. Nadiș, jud. Sălaj.

²⁵ Joșcan Vioara, loc. Motiș, jud. Sălaj.

²⁶ Inf. Voie Victor, loc. Nadiș, jud. Sălaj.

²⁷ Inf. Pantea Maria, loc. Cutiș, jud. Sălaj.

unității divine. Cifra trei poate să fie corelată cu magia, dar și cu religia, trei este cifra creștinătății: în biblie se vorbește de Sfânta Treime, trei magi i-au adus daruri pruncului Isus, trei cruci pe Golgota, Isus a înviat a treia zi etc.²⁸

Toate aceste zile prezente în comunitățile satești ca recomandări și interdicții, cele mai multe într-un spațiu magic, sunt respectate de fiecare membru al comunității pentru apărare de rele, pentru bunul mers al muncilor agrare și pastorale, stipulate de previziuni de meteorologie populară²⁹.

Numărul zilelor este stabilit din vechime, însă conținutul și fabulația lor mitică sunt locale. Fiecare zi din săptămână este personificată printr-o sfântă bătrână: Sfânta Luni, Sfânta Marți.....Sfânta Duminică. Fiecare din cele șapte zile poartă o semantică și o spiritualitate extrem de importante. La Motiș, mai demult se zicea o rugă a zilelor, pe care o spuneau aproape toate femeile.

Ruga zilelor:

*„Domne, sfântă zîucă de astăzi,
Sfântă Lune, arăduirea săptămânilor,
Începătoria zilelor
Sfântă Marță, ziua Sfântului Anton
Sfântă Miercuri- jalnică, postelnică
Sfântă Joie- sabornică
Sfântă Vinere- răstignirea lui Cristos
Sfântă Sâmbătă- îngerească
Sfântă Duminică – împărătească
Rogă-te pântu noi la Sfântul Sore
Și la Sfânta Lună
Sfânta Lună, la sfintile Stele
Sfintile Stele la Dumnezău
Iară bunu Dumnezău
Să ne ferească de rău”³⁰.*

Omul comunităților tradiționale era în permanență într-o continuă comunicare cu Dumnezeu, iar respectul și mulțumirea pentru cele primite erau valorificate totdeauna printr-o rugăciune la începerea unui lucru, la începerea fiecărei zile din săptămână. Mai demult, erau multe rugăciuni pe care femeile de la Motiș le spuneau de fiecare dată când începeau ziua pentru a putea fi feriți de rău și lucru început în ziua respectivă să poată fi dus la bun sfârșit:

*„Îți mulțumesc Doamne
Pentru somnul și odihna din noapte!
Binecuvântă-mă Tată Ceres!
Acum l-a începutul zilei,
Ca să fac acele bune*

*Și să mă feresc de cele rele
Preacurată Fecioară, Mama lui Isus,
Mama noastră, fii rugătoare pentru mine
Și mă păzește de păcat și de osândă”³¹*

De asemenea, mai era o rugăciune dedicată zilei de vineri numită „Vinerelul” pe care bătrânele de la Motiș o spuneau în fiecare săptămână vinerea dimineața:

²⁸ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed.Amarcord, Timișoara, 1994, p. 188.

²⁹ Marcel Lapteș, *Timpul și sărbătorile țaranului român*, Ed. Corvin, Deva, 2009, p. 24.

³⁰ Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

³¹ *Ibidem*.

„Vinerele, vinerele,
 Șede Domnul, tinerel
 Cu ochi negrii lăcrimând
 Di la inimă sângerând.
 Nime-n lume nu-l văzură,
 Nime-n lume nu-l auzâră
 Numa tri surori ale lui Lazăr:
 Marta și Marina și Magdalina
 Mergând în câmpul Ierusalimului,
 După flori dalbe-și culeje!
 S-o înscinat, da nu s-o înscinat în scini
 Că s-o înscinat în albi
 Din albine o făcut ceară,
 Din ceară o făcut lumnini,
 Lumninile s-o aprins
 Raiu s-o deschis
 Măicuța sfântă o răs,

Dumnezo Sfântu așe o zâs:
 Cine s-o afla să zăcă
 Această sfântă rugăciune vinerea,
 Dumnezo Sfântu l-o scote
 Di la neguri, di la păcuri
 Di la păianjeni cât cărțile
 Di la corbi cât brezdile
 Di la viermi cât vacile.
 Dumnezo Sfântu l-a aduce
 La izvore curgătoare
 La prescuri slujite,
 La ptite dospite
 La mese întinse,
 La făclii aprinse!
 Acolo-și locuiască
 Acolo-și viețuiască
 În veci, pă vecie! Amin”³²

În calendarul ciclului magico-religios din care fac parte toate zilele săptămânii, unele zile au conotații preponderent pozitive, numărându-se printre zilele faste, iar altele sunt considerate nefaste. Marțea, joia și sâmbăta seara sunt considerate momente temporale cu calități deosebite față de restul timpului săptămânii. În aceste zile, de la miezul nopții până la cântatul cocoșului, universul cultural sătesc este bântuit de o serie de ființe mitologice: strigoi, Marțolea, care au o acțiune nefastă, putând provoca nenorociri celui care nu respectă anumite interdicții³³. În aceste zile însă există deosebiri calitative între timpul diurn, în general lipsit de calități magice, și timpul nocturn, un timp al potențialităților magice, în care naturalul și supranaturalul coexistă. Astfel, ritualurile magice au loc de regulă seara sau după miezul nopții, în perioada cea mai „tare” a timpului de potențialitate magică. Lunea, miercurea și vinerea sunt momente temporale inerte, universul social sătesc fiind mai puțin periclitat de acțiunea ființelor supranaturale.

Lunea e prima zi din săptămână, considerată a fi purtătoare de noroc, de aceea în această zi era bine să se înceapă orice lucru ca să dureze. Orice lucru mare, de exemplu construcția unei case sau biserici se începea de regulă lunea: „lunea îi zî bună de început, în prima zî din săptămână să începe lucru”³⁴. E o zi hotărâtoare pentru că, în funcție de această zi, decurgeau celelalte: „cum îți mere luni, așe-i tăta săptămâna”³⁵. Luni era timpul cel mai favorabil efectuării practicilor de medicină populară, în special pentru animale. Multe femei din satele sălajene „țineau” post și se rugau lunea pentru „iosag”³⁶, mai ales pentru cele născute lunea, botezate cu numele de Lunaie. Se credea că cel care se naștea lunea va fi urât dar sănătos și cu noroc.

Marți e ziua patronată de Marțolea sau *Marți-sara*, e o zi considerată nefastă, în care sunt plasate cele „trei ceasuri rele” ale săptămânii. Marți seara nu era voie să lucreze femeile în casă: „Nici vasăle nu le spălam marț sara”³⁷. *Marți-sara* este o personificare a zilei de marți, socotită în popor cea mai rea din zilele săptămânii. Dar era considerată și zi de ajun iar în trecut, aproape în fiecare casă se țineau cele 9 marți „dupăolaltă”, cele nouă marți a Sfântului Anton,

³² *Ibidem*.

³³ George Șișeșteanu, *op.cit.*, p.113.

³⁴ Inf. Petrean Maria, loc. Ban, jud. Sălaj.

³⁵ Inf. Rablău Maria, loc. Surduc, jud. Sălaj.

³⁶ Inf. Pantea Maria, loc. Cutiș, jud. Sălaj: „În lunea înainte de Postu Mare, țanem pântu iosag, facem prescuri și le ducem la biserică”.

³⁷ Inf. Rogoz Ana, loc. Giurtelecu Hododului, jud. Sălaj.

pentru cei care erau păgubiți de diverse lucruri. Copiii născuți marțea se spunea că sunt lipsiți de noroc iar despre cei năpăstuiți de soartă se zicea: „parcă-i făcut marțea”.

Miercurea și vinerea sunt considerate zile curate și binefăcătoare, sunt zile de post și înălțare spirituală. Fiind zi importantă de post, în această zi sunt interzise nunțile și petrecerile. În ceea ce privește ocupațiile din această zi, se considera prielnică muncilor bărbătești, în afara casei, pe câmp (cositul, aratul, semănatul). Miercurea se numără printre zilele faste.

Joia marca mijlocul săptămânii, cu întregul simbolism al cumpenei timpului și mijlocul de drum. Joia a fost considerată ca sărbătoare a săptămânii alături de duminica, de aceea în toate satele sălăjene până prin anii 50 nunțile se făceau joia: *”joia e zi slobodă pentru orice, mai demult la pețât să mere joia și nunțale să făceau joia”*³⁸. Pentru ca ziua să fie protectoarea animalelor, oamenii puneau numele animalelor născute joia, în special la vite – Joiana.

Vinerea era considerată o zi importantă, respectată de femei. După duminică, vinerea se bucură de cea mai mare cinste. Mai multe zile de vineri sunt celebrate ca sărbători (Vinerea Mare, Izvorul Tămăduirii, cele 12 vineri de peste an...). Pe lângă faptul că era cea mai importantă zi de post din timpul săptămânii, respectată prin post sever și rugăciuni, erau interdicții și în ce privesc unele munci casnice, spre exemplu: nu se frământa și nu se cocea în cuptor sub nici o formă în această zi și nu se cosea cu acul că: *”dacă coși îl împunji pă Domnul Cristos”*³⁹.

Vinerea se încheiau practicile magice începute luni și continuate miercuri, toate aceste trei zile fiind prielnice practicilor divinatorii și actelor de magie albă, în special cele de dragoste, de căsătorie: *”Să țâne vinerea de măritat Post întors de 7 săptămâni. Io am ținut și le-am spus și la alte fete cum să țâie. Fata me s-o logodit cu on băiat, da nu i-o mai plăcut de iel și s-o despărțit. Era de 30 de ani și nu s-o mai măritat. Și am ținut Postu întors care să gâta vinerea. Să dăde o slujbă la biserică una la început, una la mijloc și una la sfârșit. Țâi așe: săptămâna asta țâi sâmbăta, cealaltă țâi luna, cealaltă țâi marți, apoi miercurea și duminica îl gheți. Am început și am zîs de 40 de uări Tată Nost, în 40 de zâle și chiar în vinerea de Rusalii l-am plinit. Când l-am gâtat, în zâua aia l-o și cunoscut pă jinerele mne. Io ieram la pâlincie și o vinit bărbatu mnieu la mine și zâce: ”hai până acasă că o vinit la fată on băiat și numa nu vre să margă până îi vini tu”*⁴⁰.

În unele locuri exista credința că orice bubă care se făcea vinerea nu se vindecă: *”Am avut on scai, ”limba socrii”, ala o fost cu țâpi și dumneaiei îl uda, îl șterje pă frunză și, uarecum, cum s-o aplecat s-o înțâpat, ia aici, înt-o vineri, nu uit în veci și, din ce s-o înțâpat acolo i s-o făcut o bubă mare, și mai mare, și iară, iară și tăt o pus jejetile și s-o infectat și am mârș cu ie la doctoru Pop. Și zâce doctoru Pop: Lele Ană să vi cu Verjica să te curăț acolo că nu-i așe de bine că ai buba aceie. Douăzâci de ai o avut buba aceie în barbă și o zâs mămuca: ”Știi ce, du-te și dăi pace la dr. Pop că io nu viu nicări că dacă mi-o dat Dumnezo, trebe s-o port. Și până o murit o avut buba aceie, de aceie o și murit”*⁴¹.

Sâmbăta este ziua în care Isus a fost pus în mormânt, de aceea ziua de sâmbătă e dedicată morților și pomenirii strămoșilor. Este considerată zi nefastă și este personificată de Sfânta Sâmbătă – conducătoarea morților și aducătoarea de nenorociri pe la casele oamenilor, de aceea sâmbăta nu era bine să începi un lucru, că nu reușea, nu se putea duce la capăt, pentru că e sfârșitul săptămânii, sfârșitul fiind al morții. Se credea că, copiii născuți sâmbăta sunt lipsiți de noroc și energie, fără vlagă.

³⁸ Inf. Pușcaș Anica, loc. Frâncenii de Piatră, jud. Sălaj.

³⁹ Inf. Cormoș Maria, loc. Aluniș, 2009 „Vinerea nu să coce în cuptor domne feri și de n-avei ptiță, făcem lângalauă nedospite di de ale mâncam, o fost multe femei care o pățât tăt felu că o copt vinerea, ba s-o ars la mână, ba o pățât uarecare din casă uarice, așe să știe, așe fac și io. Aiestă-i tare mare păcat vinerea, nu știu di ce? Și de vezi pă careva că coce în cuptori, zâci: Domne, nu mă lăsa, da ce te-o apucat să coci vinerea?”

⁴⁰ Inf. Ienciu Veronica, loc. Giurtelecu Hododului, jud. Sălaj.

⁴¹ Inf. Ilieș Elisabeta, loc. Surduc, jud. Sălaj.

Duminica este considerată ziua Domnului și dedicată Învierii lui Isus, e ziua rugăciunii, când toți creștinii merg la biserică, e zi de odihnă, zi în care sunt interzise muncile casnice și pe câmp: *”Dumminicile sunt zile ale rugăciunii sfinte, să mere la biserică și să roagă. Nu să mere pă câmp, dar să lucră în casă, mâncare, și...ce trebe. Lucru ce trebe făcut, trebe să-l faci”*⁴². Despre copiii născuți duminica se zicea că sunt norocoși în viață.

În gândirea tradițională, timpul nu este monoton, ci alcătuit din plinuri și goluri. Tre-cerea lui este percepută mai mult calitativ decât cantitativ. Ziua are cinci părți: dimineața, prân-zul, miezul zilei, după masa și seara. Noaptea tot cinci părți: asfințit, noapte, miezul nopții, după miezul nopții și „la cântatul cocoșului”. Miezul zilei și miezul nopții sunt momente tari, încărcate negativ. Muncile sunt interzise în miezul zilei, căci vor aduce pagubă. În timpul verii, când puterea soarelui e la apogeu, niciuna din muncile câmpului nu se continuă peste miezul zilei, fără riscul simbolic de a se degrada recolta viitoare. Miezul nopții este un alt prag periculos, puterea duhurilor malefice fiind maximă.

Fiecare zi a săptămânii era împărțită riguros, o informatoare de la Motiș ne spune cum era împărțită ziua: *„Demineață îi până la 8, până la prânz, în jur de 8-9, de la prânz până la amiază doișpe-unu, di la unu până la 5-6 îi până la ujină (o masă care este între masa de amiază și cină), de la ujină până la cină, di la 5 după masa până la 10 când coboră sorile, atunci îi cina. După sore s-o pus”*⁴³.

Orice zi, fie că face parte din categoria zilelor faste sau nefaste are un moment tempo-ral numit „ceasul bun” sau „ceasu rău”. Atât ceasul rău, cât și cel bun sunt ajutoare ale destinului, echivalentele nenorocului și norocului. *Ceasul bun și ceasul rău* erau hotărâtoare și la nașterea copilului, unii puteau ști dinainte dacă copilul s-a născut în ceasul bun sau rău. În urma unor morți violente sau mult prea devreme constatau că respectivul copilul s-a născut în ceasul rău. O informatoare de la Cutiș ne-a relatat că a avut doi copii care i-au murit pentru că s-au născut amândoi în ziua de 13 iar unul dintre ei într-un ceas rău: *„Coptilu meu care o murit, o fost omorât și o murit în 1984. Și am fost la Arsenie Boca la Prislop și mi-o spus că s-o născut într-on „ceas rău”. Mi-o spus că o trecut din morte la viață, că-i fericit acolo unde-i amu, că cel care i-o luat viața i-o luat tăte păcatele lui și tăte-s la ala și la familia lui. Și coptilu meu tăt așe mure, că i-o luat gātu ca la Ioan Botezătoru, că s-o născut în ala ceas, o avut morte martirică, că mai trăie 5 ai și tăt așe mure...la Revoluție! On păr din cap fără voia lui Dumnezo nu cade, Dumnezo nu rămâne dator”*⁴⁴.

Săptămâna, în universul satului tradițional sălăjean, are un profil spiritual propriu, fiecare zi fiind bine definită, cu un caracter și o funcție precisă, cu o natură și un profil spiritual propriu.

Olimpia Mureșan

Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău
Zalău, RO
piamuresan35@yahoo.com

Bibliografie:

- Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1994.
Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1997.
Lapteș, Marcel, *Timpul și sărbătorile țaranului român*, Ed. Corvin, Deva, 2009.
Șișeșteanu, Gheorghe, *Forme tradiționale de viață țărănească*, Ed. Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației populare Sălaj, f.a.

⁴² Inf. Perșe Lucia, loc. Motiș, jud. Sălaj.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Inf. Pantea Emilia, loc. Cutiș, jud. Sălaj